

Tradičné hodnoty karpatorusov a ich odraz v homiletickej tradícii Mukačevskej eparchie v 17. – 18. storočí

Svetlana Šašerina

Abstrakt

Systém kresťanskej morálky je založený na Dekalógu, ktorý je daný a nemenný. Vzhľadom na túto danosť možno aj nami skúmaným aspektom a otázkam každodenného života kresťanov v prostredí byzantskej cirkvi slovanskej tradície pod Karpatmi môžeme bližšie porozumieť pri dôkladnom štúdiu homiletickej tvorby. Práve v kázňach na nedele a sviatky kňaz ako vzdelanec miestnej kresťanskej komunity upriamoval pozornosť veriacich na aktuálne javy a situácie, a tak ponúkal aj príklady pre korektné správanie sa. Zborníky kázní sú preto prakticky jediným dôveryhodným historickým prameňom, ktorý dokladá vzťah jednoduchých veriacich k rozličným spoločenským i osobným udalostiam a momentom ich života.

Kľúčové slová

Cyrilská písomná tradícia, podkarpatskoruský región, Mukačevská eparchia, Uglianske poučiteľné evanjelium, tradičné hodnoty.

Homiletická tvorba, najmä výklady a ponaučenia na evanjeliové texty, ktoré sa čítali počas liturgie, má zrejmy didaktický charakter. Poučiteľné evanjeliá vznikali ako texty určené na duchovnú prípravu kňazov i jednoduchých veriacich. Prostredníctvom nich sa uskutočňovala základná katechetická príprava veriacich, ktorí vďaka tejto edukácii mohli pochopiť základné učenie cirkvi. Výklady a ponaučenia evanjeliových čítaní na nedele a sviatky cirkevného roku sú v skutku sprievodcom pre každodenný kresťanský život. Učia človeka žiť v systéme tých hodnôt, ktoré tvoria základ poznania seba samého a svojho miesta v živote spoločnosti. Cirkev vysvetľuje potrebu zachovávanía hodnôt pre svetský i duchovný život, a tak formuje u veriaceho obraz sveta založený na pravdách Svätého Písma, odráža cirkevnú tradíciu a v miestnom prostredí buduje hodnotový systém človeka.

Tento výskum je založený na materiáli Uglianskeho poučiteľného evanjelia,¹ cyrilskej rukopisnej pamiatky z prelomu 17. – 18. storočia. Rukopis obsahuje evanjeliové perikopy

¹ Pomenovanie *ugliansky* sa spája s dvomi rukopisnými cyrilskými pamiatkami. Okrem Uglianskeho poučiteľného evanjelia sa tým istým prívlastkom označuje aj zborník kázní a neliturgických textov, ktoré tvoria tzv. Ugliansky zborník Kľúč. Obe rukopisy údajne boli zviazané do jedného zväzku. V rukopisoch sa nachádza marginália “Из Угли монастыря книга”. Ugliansky kláštor sa nachádza v Zakarpatskej oblasti

preložené do miestneho variantu kultúrneho jazyka, ďalej obsahuje ich výklady smerujúce k poučeniam. Uglianske poučiteľné evanjelium je typickou pamiatkou svojho žánru, hoci treba poznamenať, že text tohto rukopisu sa nezhoduje so žiadnym iným podobným poučiteľným evanjeliom; ide o špecifickú redakciu textu.²

Rukopisnú knihu v roku 1929 našiel Julián Javorskij v dedine Sokyrnica počas terénneho výskumu na Podkarpatskej Rusi, ktorý realizoval Zbor pre výskum Slovenska a Podkarpatskej Rusi pri Slovanskom ústave v Prahe. V súčasnosti sa rukopis nachádza v Oddelení rukopisov a starých tlačí Národného múzea Českej republiky v Prahe, sign. IX.C.19. Rukopis sa nazýva podľa Uglianskeho kláštora, v ktorom sa prameň nachádzal a používal, o tom svedčí marginálny zápis *Из Угли монастыря книга*. Ugliansky kláštor v 17. – 18. storočí je známy ako posledné dôležité centrum pravoslávnych kresťanov v podmienkach formujúcej sa reformácie a rekatolizácie, s ktorou súvisí aj zavedenie cirkevnej únie u veriacich byzantského obradu. Od roku 1664 sa v kláštore nachádzala katedra pravoslávnych biskupov Joannikija Zejkana, Metoda Rakoveckého, Jozefa Stojku a Dositea Teodoroviča. V roku 1722 sa proces zjednotenia pravoslávnej a katolíckej cirkvi v Uhorsku skončil zrušením Maramorošskej pravoslávnej eparchie a biskupskej rezidencie v Uglianskom kláštore a územie eparchie bolo pripojené k Mukačevskému gréckokatolíckemu biskupstvu. Aj napriek zastaveniu a zákazu činnosti pravoslávnej eparchie biskup Teodorovič naďalej tajne udeľoval sviatosť kňazstva a vydával rozličné dekréty až do svojej smrti v roku 1733.

Nepriaznivá situácia zo strany únie sa odrazila aj v literárnej tvorbe, ktorá vznikala v kláštore. Napríklad v textoch výkladov evanjeliových perikop sa v Uglianskom poučiteľnom evanjeliu poukazuje na tento zložitý aktuálny stav v cirkvi:

и были латиньници весполь нъх греки. при едином уставѣ .Ѹ
лѣтѣ и ꙗ и ѣ лѣтѣ. и на вшиѣкомъ ѣднѣ была. проскѹрѣю
слѣжнѣи. мѣльженъки слѣбнѣи мѣли. церемонѣи ѣдностайнѣи
были цѣрковѣнѣи. яко то нѣѣ грековѣ и рѣсѣ. дрѣжнѣмо зл
ласкою много бѣ. и неѣрева сѣ ѿципѣти ѿ оѹстава
ѣплѣзскѣи. которѣя то Ѹставаѣла сѣла сѣборѣнаѣ ѣплѣзскаѣ

Ukrajiny v okrese Ťačiv a niekedy bol Ugliansky kláštor sídlom pravoslávnych biskupov Maramorošskej eparchie. Podrobnejšie pozri, napríklad, v knihe ŠAŠERINA, S.: *Dva uglianske rukopisy poučenií a exempiel zo 17. storočia / Две углянские рукописи поучений и притч XVII века*. Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. VI. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2019. 656 s.

² Bližšie o tom pozri ВАШИЧКОВА, С.: Апокрифические мотивы в Углянском учительном евангелии. In: *Ludová próza na Slovensku v kontexte dejín slavistiky*. (red.) K. Žeňuchová. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Slovenský komitét slavistov, 2015, s. 165-186; ВАШИЧКОВА, С.: Углянские рукописи как источник познания карпатской духовной культуры на рубеже XVII-XVIII вв. In *Ján Stanislav a slovenská slavistika*. (red.) J. Doruľa, P. Žeňuch. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Slovenský komitét slavistov, VEDA, 2016, s. 41-50; VAŠÍČKOVÁ, S.: Dva rukopisy z konca 17. storočia z Marmaroša. In *Slavica Slovaca*, 2016, roč. 51, č. 2, s. 155-164; ŠAŠERINA, S.: *Dva uglianske rukopisy poučenií a exempiel zo 17. storočia / Две углянские рукописи поучений и притч XVII века*. Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. VI. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2019.

ЦРКЎ. ДО СКОЊЧЕНА СВѢТЛА НЕ БѠДЕ ЗНИЦЕНА. Ъ ГРЕЦЗКОМ Њ В
РѠКОМ ЗАКѠНѢ МИЛО^м.

Latiníci [predstaviteľia latinského obradu] tvorili s Grékmi [predstaviteľmi byzantského obradu] spoločenstvo, pričom mali jednotný štatút 485 rokov, vo všetkom boli jednotní. Mali manželky, s ktorými prisahali, spoločne vysluhovali cirkevné obrady, ako teraz Gréci a Rus celebruje, lebo sú spolu pre lásku milého Boha. Netreba sa oddelovať od apoštolských ustanovení, ktoré ustanovila svätá všeobecná apoštolská cirkev, lebo ani do konca vekov nebude zničená v gréckom ani ruskom milovanom zákone.

V inom ponaučení sa zas nachádza kritika luteránov ako zradcov cirkvi, ktorí nie sú poslušní svätej cirkvi a svojvoľne odstupujú od jej zákona, lebo počúvajú falošné Luterovo učenie:

НЕВѢРНЫѢ ЛЮДІИ. КОТОРІИ НЕПОСЛУШНИ ЦѢКВИ СѢОИ. Њ ВЫТЪПѠЮТЪ
Њ ЗАКОНЪ. НА СВОБЛАЗИТВО. СЛѠХАЮЧИ НАОУКИ ФАЛЬШНВОИ
ЛЮТЕРЬСКОИ.

V iných dobových textoch sa kritika prejavovala oveľa intenzívnejšie. Známy je v tomto kontexte napríklad Sokyrnický rukopis, v ktorom sa nachádzajú priame invectívy namierené proti prívržencom zjednotenia.³

тыи священници, которые прияша сатанинскую вѣру през унѣю, за попадѣ, за чада своя двоякая, за покой и за славу сегосвѣтную краткую, продашася римляномъ во всепагубное безуміе ихъ.

Kňazi, ktorí prijali satanskú vieru v únii, cez svoje manželky a deti, za pokoj a krátkodobú slávu na tomto svete, sa predali Rimanom [predstaviteľom latinského obradu] do ich ničivého šialenstva.

Rukopisné texty homiletického charakteru odrážajú videnie človeka, ktorý ešte nezabudol stredoveký spôsob vnímania života a okolitého sveta, jeho duchovný a materiálny rozmer, ale sa ešte úplne nerealizoval vo formujúcej sa kultúre novoveku, na ktorú mali vplyv rozličné aspekty reformácie, protireformácie, vynálezu kníhtlače a iné objavy.

Prof. Vendina vo svojom opise axiologického systému stredovekého človeka⁴ sa sústreďuje na samotného človeka a jeho svet a spoločnosť, v ktorom má dôležité miesto Boh ako jediná trvalá hodnota. V homiletickej tvorbe karpatského regiónu vznikajúcej v 17. storočí však už možno sledovať aj iné, rozvinutejšie vnímanie problematiky duchovnosti a duchovných a kultúrnych hodnôt. Poukážeme preto najmä na hodnoty spojené s chrámom, cirkvou a duchovným životom jednoduchého veriaceho byzantského obradu. Ide predovšetkým o vieru,

³ Bližšie pozri ВАШИЧКОВА, С.: Реакция на процесс латинизации, отраженная в текстах Углянских рукописей. In *Medzikultúrne vzťahy východnej cirkvi s latinskou v Uhorsku do konca 18. storočia.* (red.) Š. Marinčák, P. Žeňuch. Košice – Bratislava : Centrum spirituality Východ- Západ Michala Lacka v Košiciach – Teologická fakulta Trnavskej univerzity – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2017, s. 153-170.

⁴ ВЕНДИНА, Т. И.: *Средневековый человек в зеркале старославянского языка.* Москва : Индрик, 2002, s. 275.

spoločenstvo veriacich (cirkev), ľudského ducha a naplnenie človeka Svätým Duchom najmä v kontexte s ustanovením o spoločnej modlitbe v chráme, o eschatologických predstavách človeka a o príchode Krista ako vtelenej Božskej lásky a o modlitbe a poste.

Podľa Liturgického slovníka R. Bergera⁵ cirkev je spoločenstvom veriacich, ktoré bolo založené Kristom. Cirkev sa zrodila pri vykupiteľskom obetovaní sa Krista na kríži a v Jeho vzkriesení, pred ľuďmi bola cirkev ustanovená pri Zostúpení Svätého Ducha na apoštolov, a jej koniec sa očakáva na konci vekov v podobe nebeského spoločenstva vykúpených. Texty liturgických modlitieb hovoria o cirkvi ako o božom ľude a o Kristovom tele. V cykle modlitieb pri krste sa hovorí o cirkvi ako o Kristovej neveste a matke veriacich; krst sa pokladá za druhé narodenie a premenu človeka na kresťana. Uglianske poučiteľné evanjelium sa v rámci poučenia na sviatok Nanebovstúpenia Krista k tejto problematike vyjadruje nasledovne:

ДЮБѢМО Ї МАТѢ КЪ СВОЮ ТО Є ЦРКОВЯ СѢШЮ. КОТРАА НА ПОРОДИЛА
АХЪ ОБНЕ ПРѢ КРЩЕНІЕ СѢШЕ.

Milujme aj svoju matku, to jest svätú Cirkev, ktorá nás duchovne porodila vo svätom krste.

Keďže človek sa má stať súčasťou cirkevného spoločenstva, musí sa znovu zrodiť ako nový človek. Cirkev učí o narodení nového človeka v spoločenstve veriacich z vody a ducha. Človek sa stáva súčasťou cirkvi vtedy, keď prijíma hodnoty tohto spoločenstva. Tým sa spojuje s cirkvou ako s matkou, ktorá ho učí, pestuje a vedie k spásu, veď pozemský život je Babylonom v priamom i prenosnom slova zmysle. Hoci ľudstvo je rozdelené jazykmi a kultúrami, môže sa spojiť a nájsť svoju spásu vo viere v Krista.

БАВЪЛОНОМЪ НАЗЫВАЕТСЯ ВѢЩЬ, БО БАВЪЛОЪ ЗНАЧИТЪ ЗАМѢШАНІЕ.
И ВѢЩЬ НАЗЫВАЕТСЯ ЗАМѢШАНІЕ; БО НА ВѢЩѢ ВШЕЛАКІИ РЪЧНИ
МѢШАЮТСЯ.

Babylonom sa volá svet, pretože Babylon znamená zmätok, chaos, a svet sa nazýva tak isto, lebo tu sa prelínajú/miešajú rozličné veci.

O ľuďoch na tomto svete zas hovorí takto:

ВѢЩРЪ МАЕТЪ ТАКШЮ ВЛАСНОУ, БО ВѢЩНИ ШЛЪЧАЕТЪ ПОЛОВУ Ш ДОБРОГО
НАЩЕНА Ш ПШЕНИЦѢ. ПОЛОВКОУ НАЗЫВАЮТСЯ ГРѢШНЫИ И ЗЛЫИ
ЛЮДЕ, ПШЕНИЦЕЮ И ДОБРЫМЪ НАЩЕНЕМЪ СЪ ДОБРЫИ И ПОВѢДНЫИ ЛЮДЕ.

Vietor má takú vlastnosť, že keď fúka, oddeľuje plevy od zrna pšenice. Plevami sa nazývajú hriešni a zlí ľudia, pšenickou a dobrým semenom sú dobrí a nábožní ľudia.

Vetrom sa alegoricky nazýva Svätý Duch, tretia Božská osoba, ktorá svojou prítomnosťou premenúva spoločenstvo veriacich na Cirkev, telo Kristovo. Prítomnosť Svätého Ducha umožňuje slávenie liturgie, bez Jeho prítomnosti nie je možné zvestovanie, modlitba ani Eucharistia (Sväté prijímanie). Tu ide o hodnoty, ktoré utvárajú jedinečný príklad identity

⁵ BERGER, R.: *Liturgický slovník*. Verlag Herder Freiburg im Breisgau, 1999. Transl. Václav Konzal, Jaroslav Vokoun, Zdeněk Lochovský. Praha : Vyšehrad, 2008.

človeka, ktorý prijíma pravdu viery ako obraz svojho vlastného myslenia. Spoločné predstavy o dejinách, spoločenstve a kultúre, myslenie v spoločnom jazyku, používanie rovnakých symbolov a slov je výrazom kultúrnej jednoty. Túto jednotu robí obraz cirkvi, ktorá spája všetkých bez rozdielu v jazykoch alebo podľa národnosti.

Naplnenie kresťana Svätým Duchom umožňuje veriacim nazývať Boha svojim Otcom a Pánom. Prítomnosť Svätého Ducha prináša sedem darov:

ГѢМЪ ДА́РОВЪ ДѢ́ЛА ГѢ́ГО. ДѢ́ХЪ ПРѢ́РОСѢТИ Ѳ́МЫ́СЛА. ДѢ́ХЪ СЪВѢ́СТА Ѳ́КРѢ́ПОСѢТИ. ДѢ́ХЪ ВѢ́ДѢНІА Ѳ́БЛГОУ́ЧИА. ДѢ́ХЪ СѢ́ТРА́ХА ПѢ́ІА.

Sedem darov Ducha Svätého. Duch múdrosti a rozumu. Duch rady a sily. Duch poznania a nábožnosti. Duch bázne voči Bohu.

Tento úryvok o daroch Ducha pochádza z knihy proroka Izaiáša a číta sa na večerni pred sviatkom Narodenia Krista a pred prijatím svätosti krstu, teda pred zrodom nového kresťana. V samotnom dare bázne pred Bohom splýva láska a úcta človeka k človeku, v nej je zmysel vzájomného pochopenia a úcty. Tieto hodnoty tvoria cirkev ako spoločenstvo, vyjadruje ich aj stavba chrámu ako miesta pre spoločnú modlitbu.

Cirkev ako chrám (*ecclesia*) predstavuje spoločenstvo kresťanov, je to miesto spoločného kontaktu z Bohom. Od počiatku existencie cirkvi sa veriaci zhromažďovali na bohoslužby vo svojich domoch, od 3. storočia sa začali budovať osobitné stavby určené na tento účel pre celé spoločenstvo veriacich, kde sa aj pre sviatosť svätého prijímania zriaďovala osobitná miestnosť. Bazilika ako osobitná architektonická forma sa objavila na začiatku 4. storočia a odvtedy sa pri stavbe chrámov uplatňovali isté požiadavky. Kresťania nepokladajú chrám za Boží dom, tento pojem existoval v antike, keď sa verilo, že pohanské božstvo žilo v chráme a ľudia nesmeli vojsť do chrámu, obetné dary sa preto prinášali na určité miesto, ale nie do chrámu. *Lenže Najvyšší nebýva v domoch, zhotovených rukou, ako hovorí prorok: Nebo je mojím trónom a zem podnožkou mojich nôh.* (Sk. 7:48-49) Aj jeruzalemský chrám za čias Krista nebol miestom pobytu Boha. A Slovo sa telom stalo (Ján 1:14): v tele vzkrieseného, premeneného Svätým Duchom Krista sa otvára cesta pre tých, čo idú k Bohu, do chrámu, lebo idú počúvať evanjelium a zúčastňovať sa na sviatostnej oslave Boha v Cirkvi. Uglianske poučiteľné evanjelium obsahuje nasledujúci výklad o nevyhnutnosti navštevovania chrámu:

Ѳ́ СЛО́ХАНѢ СЛОВѢ БЖЕ́ГО, КТО ЕГО́ ПИ́НО СЛО́ХАЕ́Ѣ, ВЕЛИ́КІѢ ПОЖИ́ТОѢ Ѳ́МАЕ́Ѣ. Ѳ́ ДОБРО́ДѢ́И́ТВО СѢ́ СОБѢ́ ЧИНИ́Ѣ, Ѳ́ ЧѢ́ ДШН СВОЕ́". БО́ДЕѢ́ ЗНА́ТИ КО́ТОРОЮ ДО́РОГОЮ БУ́ДЕѢ́ ХО́ДИТИ ПО РѢ́КАЗАНІ́Ю БЖІ́Ю Ѳ́КЪ МАЕ́Ѣ БЫТИ ТРЪЗВА́ЛЫ" ВЪ ЗАКОНѢ́. Ѳ́ СТА́ЛЫ" ОУ́ ВѢ́РѢ́ Ѳ́КЪ БЫ́ СѢ́ МѢ́ЛЪ ЗАХОВА́ТИ ПРО́ТІВЪ БУ́. Ѳ́ БЛІ́НЕМЪ СВОЕМЪ́. Ѳ́ КА́ЖДОМЪ́ ЧЛКЪ́. ТА́КЪ ОУ́БОГОМЪ́ Ѳ́КЪ Ѳ́ БОГА́ТОМЪ́ Ѳ́КЪ БЫ́ МА́ ВЪ ВСЕ́" ПАМА́ЧАТИ. НА Ѳ́НѢ́Н ПРШЛА́ВІ́Н ЧАСЫ Ѳ́СТА́Ѣ́НІ́Ѣ. ТО Ѣ́ СТРА́ШНЫ" ДНЪ́ СѢ́ДНЫ".

Z počúvania Božieho slova má veľký úžitok ten, kto ho pilne počúva, a tak sám sebe aj svojej duši čini dobrý skutok. [Ten] bude vedieť akou cestou podľa Božieho prikázania treba kráčať, aký treba byť vytrvalý v zákone a stály vo viere, ako treba sa zachovať voči Bohu a svojmu blížekmu a každému človeku – chudobnému i bohatému.

Ako treba na všetko pamätať, aj na prichádzajúci posledný deň, teda na strašný súdny deň.

Základom života jednoduchého veriaceho v 17. storočí bola viera v Boha. Viera v Boha je predovšetkým osobný vzťah, oddanosť človeka Bohu sa prejavuje v slobodnom súhlase s celou pravdou, ktorú Boh dáva. Viera je Boží dar, je neskutočná cnosť, ktorá z Boha pochádza a je na Neho zameraná. Aby sa taká viera mohla v človeku prebudiť, je potrebná pomáhajúca Božia milosť a vnútorná pomoc Svätého Ducha, ktorý môže umierniť srdce a obrátiť ho k Pánovi, môže očistiť myseľ a dať pocit šťastia v súhlase s pravdou a vierou v pravdu. Viera a jej každodenný prejav v dobrých skutkoch sa pokladá za cestu k spáse a večnému životu.

И БЫ КТОКОЛВЕКЪ ИМАЛЪ ВѢРЪ И КРѢТНѢСА СІІСЕНЪ ВЪДѢТ. А КОТОРЫИ НЕ ИМАЮТЪ ВѢРЫ, И НЕ КРѢТНѢСА, ТО ѠСОУЖДЕНЪ БОДЕТЪ.

Keď akýkoľvek človek má vieru a nechá sa pokrstiť, bude spasený. Ten, kto nemá vieru a nepokrstí sa, bude odsúdený.

Uglianske poučiteľné evanjelium obsahuje aj ponaučenie o viere, v ktorom sa opisujú jej tri základne cnosti: viera, nádej a láska. Človeku na večný život v očakávaní Božieho súdu nestačí mať vieru, ale sa má snažiť žiť pozemský život podľa prikázaní. V tejto súvislosti T. Vendina uvádza, že takým spôsobom sa viera z konfesijného pojmu stáva etickým pojmom, na základe ktorého sa budujú vzťahy medzi ľuďmi.⁶ Človek, ktorý má vieru, má aj morálnu silu, cnosť, schopnosť odlišovať dobré od zlého i vzdorovať zlu.

ПрѢЧТАА ДѢА МАЛА Ъ СРЦѢ СВОЕѢ ЦНОТЫ ЪСАКНѢ. КОТРЫИ СТОПНАМИ НАЗЫВАЮТЪСА.

ПрѢШІИ СТОПЕНЬ ЪСТЬ ДО НѢА. ВѢРА ЪНАКЪ МАЕМО ВѢДАТИ, ЖЕ ВѢРОЮ ГАМОЮ НЕ МОЖЕТЪ ЧЛКЪ ЗБАВЛѢНЪ ДОСТУПНТИ. ТРЕБА ДО ВѢРЫ ДОБРЫИ ОУЧИНИКѢ.

[Д]РЪГИИ СТОПЕНЪ Ѣ ДО НѢА, НАДѢА. БѢ НАДѢИ НЕ МОЖЕТЪ ЧЛВКЪ ОУГОДИТИ БГѢ, АНѢ ЗБАВЛѢНІЕ ДОСТУПНТИ НАДѢЮ ЪСМО ЗБАВЛѢНИ.

ТРЕТИИ СТОПЕНЬ Ѣ ДО НѢА ЛЮБѢ. БО КТО ЛЮБОВЪ МАЕТЪ. ТО Ъ БЖѢ МѢШКАЕТЪ. И БЖѢ Ъ НЕѢ МѢШКАЕТЪ.

Bohorodička vo svojom srdci mala veľa cností, ktoré sa volajú schodmi [do neba].

Prvý schod do neba je viera. Musíme vedieť, že sama viera nepomôže človeku dôjsť k spáse. Viera vyžaduje dobré skutky.

Druhý schod do neba je nádej. Bez nádeje človek nemôže ulahodiť Bohu, ani dosiahnuť spásu. Sme spasení v nádeji.

Tretí schod do neba je láska. Lebo kto má lásku, ten prebýva v Bohu aj Boh prebýva v ňom.

⁶ ВЕНДИНА, Т. И.: *Средневековый человек в зеркале старославянского языка*. Москва : Индрик, 2002, s. 281-282.

Obsiahly text v rukopise sa venuje láske. Láska je prvou a najväčšou z troch božských cností. Láska pochádza od Boha, opiera sa o vieru a jej predmetom je svätá Trojica. Cirkev učí predovšetkým ľúbiť Boha a svojho bližneho viac ako všetko ostatné, pričom bližným je nielen blízky v priamom slova zmysle človek, ale aj cudzinec i nepriateľ.

Двоа́каа ѿ Любѣ зла́а, ѿ добра́а. Зла́аа любѣ сѣтъ. коли́ когò лю́бимъ дла́ бога́ стѣа. же́ ё́ не́го по́бныи́ шкату́лы, комо́ры, ѡбо́ры, ста́ткѡвъ вше́ла́кнѣ: ѿ спо́дѣвля́емога́ цю́ ѡ́ не́го взы́ти. ё́дѣ та́каа́а Любѣ́ нестатѣ́чнаа́. покѣ́ члѣ́къ бога́ты", по́ты ё́гò ё́сѣ́ лю́ба". кла́нѡю́тсѣ ё́мѡ. ша́нѡю́т ё́гò. мѣ́лостивы́а Па́но" назы́ваю́тъ ѿ сла́жа" ё́мѡ. ѿ ко́ли члѣ́къ зо́стѣне оу́бо́гы", ни́кто ё́гò не лю́бит": не смóтра" на не́го ѿ не зна́ю" ё́го.

Зла́а ѿ то́ лю́бовъ, кгда́ когò лю́бимъ же́ ё́с" кра́сны". ё́дѣ покѣ́ члѣ́къ жи́выи́, здо́ровъ, то́ кра́сныи́ ѿ, а́ коли́ оу́мѣ́тъ, тѣ́ло ё́гò зо́пѣ́тсѣ, ѿ ё́ гнѣ́шнѣ́ пѣ́гавы́" сѣ ѡ́бе́рне". За́чн" ѿ лю́бѣ ѡ́ не́го сѣ ѡ́мѣ́нитѣ. Зла́а ѿ то́ лю́бовъ гда́ когò лю́бимъ вѣ́дѣ́тъ грѣ́хѡ, же́ з на́ми грѣ́чннѣ", а́ле́д позво́лае" на" грѣ́шнѣ́ти. ё́дѣ ѡ́къ грѣ́ха́ не́нави́ди" Ё́, та́къ ѿ то́го члѣ́ка ко́тры" грѣ́шнѣ́, кара́е", ѿ гнѣ́вае" сѣ на не́го. До́браа́ за́сѣ лю́бѣ́ сѣтъ, гда́ когò лю́бимъ ѿ ша́нѡе́мо дла́ моу́дрости: ё́дѣ ѿ са́ми мо́жемо ѡ́ не́го моу́дрости сѣ наоу́чѣ́ти. ѿ ё́ по́тре́бе́т на́шо" мо́жемо ѡ́ не́го до́броу́ю по́ра́дѡ мѣ́ти.

Dvojaká je láska, zlá a dobrá. Láska je zlá vtedy, keď niekoho ľúbime pre jeho bohatstvo, že má plné truhlice, špajze, stajne všakovakého majetku, a preto rozmyšľame, čo si od tohto človeka vezmeme. Takáto láska je nedobrá, lebo kým je človek bohatý, všetci ho majú radi, klaňajú sa mu, uctievajú ho, oslovujú ho ako milého pána a posluhujú mu. No keď človek zostane chudobný, nikto ho už neľúbi, nepozerajú sa na neho a nepoznajú ho.

Zlá je aj taká láska, že niekoho ľúbime pre jeho krásu: pokiaľ je človek živý a zdravý, je krásny, ale keď umrie, jeho telo sa rozpadá, hnije a aj láska k tomu človeku prejde. Zlá láska je aj vtedy, keď ľúbime pre hriech, že v nás koná hriech, lebo nám dovoľuje hrešiť. Tak ako Boh nenávidí hriech, nenávidí aj človeka, ktorý hreší, kára ho a hnevá sa naň. Dobrá je taká láska, keď niekoho ľúbime a ctíme si ho pre jeho múdrosť, lebo aj sami sa môžeme priučiť z tejto jeho múdrosti a v prípade potreby môžeme od neho dostať aj múdru radu.

Láska ako hodnota je jedným zo základov kresťanskej vierouky, prikázanie o láske ku svojmu blížnemu vrcholí v absolútnom sebaobetovaní, ktoré uskutočnil Kristus, keď zomrel na kríži. V tomto kontexte kríž je symbolom mieru a pokoja v celom rozdelenom svete, kde vládne nenávisť. Utrpením na kríži vykúpil hriechy ľudstva a daroval nádej na nebeské kráľovstvo a pokoj v Božom náručí. Utrpenia človeka počas pozemského života sa predpokladajú ako nevyhnutné pre zdokonalenie sa vo viere a spravodlivom živote, a teda ako príslub posmrtnej

odmeny a prijatia do večného života. Naopak, pokojný život sa predkladá ako hrozba záhuby duše.

вѣнѣ ко за грѣхѣнѣ Бѣ кареѣ, то не ѣ правда. кареѣ ѣго Сѣла мѣть такоуѣ людіи, котрыи емѣ сѣнѣ наѣлѣпшїи, ѣбы были ѣще лѣпшїи, ѣ доконѣшїи оуѣ вѣрѣ. бѣ котрыи Гѣ Бѣ наготовѣ на погѣбѣ вѣчнѣю. тоѣ тѣтъ жѣноѣ вѣды, ѣнѣ клѣпотѣ не мѣюѣ тотыи люде.

колѣ Гѣ Бѣ навѣдѣнѣ нѣ ѣкоуѣ вѣдоуѣ, не прѣто ѣбы смоѣ сѣтѣ погѣнѣли. ѣле цѣбы смоѣ сѣ до ѣго сѣоѣ мѣти навѣнѣли зоѣ кѣгоѣ сѣца.

нѣше злѣсти не пѣщѣюѣ нѣ до цѣтѣвѣ нѣноѣ. бѣ колѣ вѣднѣмо ѣкоѣ коѣдоша, хотѣнѣ сѣпѣго, ѣ ѣвоѣ хроѣмоѣ, ѣ хотѣ ѣкоѣ коѣвѣѣ вѣдноѣ, ѣ нѣмѣ сѣ ѣсѣжѣемо нѣ таѣ мѣвнѣмо, же тоѣ Гѣ Бѣ за грѣхѣнѣ ѣгоѣ на нѣго допѣсѣтѣнѣ тѣе. непѣтѣрѣба таѣ совѣтѣ тѣе розѣумѣтѣнѣ, такоуѣ тоѣ ѣ цѣтѣко неѣноѣ, котрыи на сѣѣ свѣтѣ вѣсѣкѣнѣ вѣды тѣхпѣѣ.

дѣлѣ тоѣго перепѣщѣеѣ Гѣ Бѣ вѣсѣкѣю неѣоуѣ нѣ карнѣсѣть. ѣбы смоѣ сѣ ѣпамѣтѣли ѣ грѣхѣнѣ свѣнѣ, ѣ кѣжнѣ сѣ ѣхѣ: ѣ ѣдрѣжѣли бы смоѣ ѣ Хѣ сѣсѣнѣе дѣшѣѣ свѣнѣ.

To, že Boh kára za hriechy, nie je pravda. Boh skúša ľudí, ktorí lepší, aby sa stali ešte lepšími, aby sa zdokonaľovali vo viere. Lebo tí, ktorých Boh nechal na večnú záhubu, tu [v pozemskom živote] nepocitujú žiadnu biedu ani starosti.

Keď Boh pošle nám nejakú biedu, to nie preto, aby sme podľahli a zahynuli, ale preto, aby sme sa z celého srdca vrátili k Pánovi.

Naše prehrešky nás nevpúšťajú do nebeského kráľovstva; lebo aj vtedy, keď vidíme postihnutého, slepého alebo krivého alebo inak nešťastného, posudzujeme ho a hovoríme, že Pán Boh ho skáral za hriechy, keď dovolil, aby sa mu také stalo. Netreba však tomu tak rozumieť, lebo nebeské kráľovstvo patrí tým, ktorí na tomto svete majú toľké utrpenia.

Preto Pán Boh posielá [na nás] všelijaké skúšky a ťažkosti, aby sme sa spamätali, že sme hriešni, aby sme sa kajali, a aby sme tak dosiahli od Krista spásu duše.

Práve eschatologické učenie cirkvi vychádza z viery v nesmrteľnosť duše, ktorá je spoločnou hodnotou pre všetkých kresťanov. Veď cieľom pre všetkých veriacich je dosiahnuť nebeské kráľovstvo, raj. Podľa stredovekých predstáv človek neumieral, ale navždy zaspával, od toho je odvodený aj sám názov Usnutie, napríklad, Usnutie Bohorodičky. Predstava o tom, čo sa stane s dušou kresťana po smrti, nie je rozpracovaná v Uglianskom poučnom evanjeliu, zrejme, táto dogma vierouky nebola pre jednoduchých veriacich zložitá či problematická. Nachádzame však zaujímavé postrehy o dušiach zomrelých ešte pred príchodom Krista na zem.

Двоѡжкѣи были люде на свѣтѣ перѣ прѣстѣ" Хѣы", ѣдны погане, дроугѣи хрѣтіане, погане были Егѣптѣне, Финистѣмове, моабѣтѣ, і ѣншіи народове, бо ѡни не вѣрили в Хѣ. котрыи мѣлз прѣйтѣ на свѣтѣ. Хрѣтіане зѣсь были ѡ почѣтѣ свѣта. Идамз, Ноѣ, Лѡтѣ, Мелхисѣдекз: бо ѡни вѣрили в Хѣ, котрыи мѣлз прѣйтѣ на свѣтѣ. тѣкже і ѣншіи хрѣтіане были, прѣрци, котрыи прѣрковѣли ѡ прѣстѣ Хѣо", тыи тѡ вѣѣ люде, прѣ нарѡжѣнѣ" Хѣы". колѣ оумирѣли, ишли до пѣкла, ѣлѣ не на ѣдно" были мѣцѣ. погане были в геѣнѣ ѡгниѣно", гдѣ трѣпѣли моуки: Хрѣтіане зѣ были на ѣншо" мѣстѣцѣ: котрѡе назывѣѣса ѡ хлѣноу пекѣноу. перѣ тыи тѡе мѣстѣце назывѣно Лѡнемі Ибраѣмовы". гдѣ хрѣтіане жѣной мѣки не тѣпѣли.

Dvojáci ľudia boli na svete pred príchodom Krista: Jedni boli pohania, druhí kresťania. Pohanmi boli Egypťania, Filištínci, Moabčania a iné národy, lebo neverili v Krista, ktorý mal prísť na svet. Kresťanmi však boli od začiatku sveta: Adam, Noe, Melchizedek, lebo uverili v Krista, ktorý mal prísť na svet. Boli však aj iní kresťania, ktorí boli prorokmi a prorokovali o Kristovom príchode. Keď títo všetci zomierali ešte pred Kristovým narodením, odišli do pekla na osobitné miesto. Pohania boli v Gehenne, kde trpeli muky; kresťania zasa boli na inom mieste, ktoré sa nazýva „otchlaň“ – „pekelná tlama“ [predpeklie, pozn. S.V.], pred tým sa toto miesto nazývalo Abraháмово lono, kde kresťania netrpeli žiadne veľké muky.

Otchlaň, podľa stredovekej katolíckej terminológie *limbus*, alebo *predpeklie*, je stav alebo miesto pobytu tých duší, ktoré sa nenachádzajú ani v nebi, ani v pekle, ani v očistci. Podľa stredovekých predstáv sa do predpeklia dostávajú duše tých, ktorí si nezaslúžili večné hrozné muky, ale nemohli byť prijatí do neba. V predpekli sa nachádzajú duše nepokrstených detí a duše spravodlivých nekresťanov (napríklad duše biblických prorokov), ktorí umreli pred narodením Krista. U Danteho *limbus* predstavuje prvý okruh pekla.

V rukopise sa nachádza apokryf o zostúpení Ježiša Krista do pekla. V ňom sa hovorí, že všetci svätí otcovia, ktorí sa zdržiavali v predpekli, jasali, lebo verili, že budú spasení skoro po príchode Krista na svet. Takí sú nielen všetci svedkovia Kristovho narodenia a Jeho pozemského života ako napríklad prorok Simeon alebo Ján Krstiteľ, ktorí po svojej smrti odišli do predpeklia, aby aj tam zvestovali všetkým o blížiacej sa spásе. Po umučení a telesnej smrti aj Kristus zostúpil do pekla, no za tri dni odtiaľ vyšiel a vyviedol zo sebou duši svätých otcov, Adama, Noema, Lota, Melchizedeka a iných prorokov a starozákonných patriarchov, a uviedol ich do neba. Egypťanov, Filištíncov a iné národy však nechal v pekle.

Kresťania veria, že pred Posledným súdom všetci mŕtvi budú vzkriesení, ich duše sa spoja s telom, a tak budú povolani pred Pána. Takto sa v Uglianskom poučiteľnom evanjeliu opisuje *parúzia*, teda vzkriesenie ľudí a druhý príchod Ježiša Krista:

Бѣдеѣ перѣ прѣстѣ" Хѣы" в вѣ свѣтѣ ѡгне" чѣстѣтѣсѣ. Бѣдеѣ горѣтѣи Нѣо и землѣ, и тыи ѡгне" в вѣ свѣтѣ перѣчѣстѣсѣ и красѣ"шии" Бѣдеѣ. Зѣмлѣ тѣкз Бѣдеѣ свѣтлѣлѣ и шклѡ; водѣ іѣкз крѣтѣлѣ. нѣса Бѣдеѣ далѣко красѣ"шѣи нежелѣи тѣперѣз

сѸѣ. Свѣзды бѸдѸѣ ꙗсныи ꙗкх мѣць; мѣць ꙗкх Глѣнце, ꙗ Глѣнце
Гѣм ꙗ боудѣ ꙗснѣйшее ꙗвлѣнїе тѣперѣ ѣстѣ.

Pred Kristovým príchodom celý svet sa bude čistiť ohňom, bude horieť nebo a zem, a skrze tento oheň celý svet sa očistí a bude krajší. Zem bude svetlá ako sklo, voda ako krištál. Nebo bude krajšie, ako je teraz. Hviezdy budú jasnejšie ako mesiac a mesiac ako slnko, a slnko bude sedemkrát jasnejšie ako je teraz.

Nebo je príbytok Boha, tam má svoj trón a tam zvoláva svoj dvor (1 Kr 22,19). Aj miesto každého kresťana je v nebesiach, stade sa očakáva Spasiteľ, ktorý pretvorí biedne telo, aby ho urobil podľa podoby svojho osláveného tela (Flp 3,20). Aby kresťan dosiahol nebeské kráľovstvo, musí dodržiavať nariadené prikázania a vykonávať dobré skutky: dodržiavať pôst, ktorý spolu s modlitbou a almužnou je jedným z podstatných výrazov pokory človeka pred Bohom v nádeji v Jeho lásku.

ꙗ цѣ нам приналежнѣ чинїти наинѣшїи хрїтіане. ничь
ннѣчого ѣдно глѣ бѣ милобѣтн. зо ѣсеи дшїѣ своєи љ ближнего
своєго ꙗко сам себѣ. н каждаго днѣ до црѣкве ходїти. оу
богаѣтѣѣ ѣ неповобноꙗ не кохѣти. ꙗле оу мѣтѣѣ љ бѣ поѣтѣ
ѣ кохѣти. љ оубоги лазарѣвѣ не запомнѣти. чѣм ѣ ꙗ досѣ
на семь свѣтѣ. слѣпѣи, хрѣмѣи, глѣхѣи, нѣмѣи. сѣхѣи. не долѣгѣи.
мѣло љ маючѣи, оубѣдѣи бѣ дом. приѣдѣзи, зо грѣи. накрѣмн.
напѣи. спомѣи. с клопѣтѣѣ выбавѣ. з неволѣѣ высвобѣдн. тѣды
за такѣвѣи добродѣиѣтѣѣ. љ на снѣ бѣїи высвобѣднѣ
пекелнаго мѣченїа. љ домѣстнѣи на до црѣтѣѣ нѣнаго. гдѣ бѣдѣѣ
радѣи љ весѣлїе. навѣи аꙗ.

Čo treba teda robiť, milí kresťania? Nič iné, len ľúbiť Boha celou svojou dušou a ľúbiť svojho blízkeho ako samého seba. Každý deň chodiť do chrámu, nespravodlivé bohatstvo si neužívať, ale využívať modlitbu a pôst. Nezabúdať na úbohých Lazárov, veď je ich na tomto svete veľa. Slepých, krivých, hluchých, nemých, ochrnutých, nemajetných priviesť domov, obliecť ich, zahriať, nakŕmiť, napojiť, pomôcť im, zbaviť ich starostí, vyslobodiť z neslobody. Teda za také dobré činy aj nás Syn Boží vyslobodí z pekelného umučenia a uvedie nás do nebeského kráľovstva, kde bude radosť a veselie naveky, amen.

Keďže človek je duša a telo, duchovný rast predpokladá aj telesné konanie: pôst je preto vždy sprevádzaný modlitbou. Modlitbou je v podstate každý výraz úcty k Bohu, je základnou činnosťou náboženstva. Vrcholom kresťanskej modlitby je slávenie Eucharistie a ďalších sviatostí. Protikladom modlitby zhromaždenej obce je súkromná modlitba jednotlivca, hoci za každou spoločnou modlitbou stojí jednotlivec. Modlitba ako komunikácia s Bohom vyžaduje absolútne sústredenie.

ꙗко ѣ маємо мѣти. н поѣти. чѣм пѣ ѣ бѣрѣзо потребнн.
ꙗ роскошннѣи люде, ꙗ звѣлаца ѣпнлнѣи. не сѣтъ такѣ прѣкн до
мѣтѣѣ. ꙗко люде тѣвалыѣ. которыи ѣ поѣтѣѣ. ꙗ процѣ

ТОГДЫ ПРІЙДЕѢ ЧЛКХ ПЕРЕНИЛЫН ДО ЦРКВЕ НА МЛТВУ. А ЦО ЧИНИѢ.
АНО ЕМУ Б ГОЛОВѢ ШУМИѢ ДУДА ВЧЕРАШНІЙ. ФРАСДЕѢСА ЦО ЕМУ
ДАЛЪ. РАХУДЕТЬ. ЦН МНОГО ПРОПІЛЪ. ІЛН ПРОГРІЛЪ. О МЛТВѢ
НИКОГЪ НН. ХОѢ РА ПРІЙТИ ДО ТОГО. А НО НЕ МОЖЕѢ.

Ako sa máme modliť a postiť, prečo je pôst veľmi potrebný? Nerestníci, najmä opilci, nie sú pohotoví na modlitbu, ako sú vytrvalí ľudia, ktorí sa postia. Keď opitý človek príde do chrámu, čo robí? Hučí mu v hlave, v duchu sa vychvaľuje, koľko mu naložil, ráta, či prepil alebo prehral veľa, a modliť sa mu nedá, hoci by aj rád, ale nemôže.

Pôst sprevádza modlitba a slúži ako výraz poníženia pred Bohom: človek prosí Pána z pozície úplnej oddanosti a závislosti a Boh milosrdne počúva ľudské prosby. Viera modliaceho, že bude vyslyšaný, je podmienkou modlitby: *Ak nebude pochybovať vo svojom srdci, ale bude veriť, že sa uskutoční to, čo on povie, stane sa mu* (Mk 11,23).

О ЦО ЕДУЕ^м ПРОСИТИ СГО СѢОЙ МЛТН. СНО БДАИСА Б ОПКО Н
Б МОѢ ПРѢ ВФРУ СВОЮ. Н ПРѢ ПОСЛОШЕНСТВО. СДННОМУ
СЗТВОРИТЕЛЕВН СВОЕМУ ГО БО. ТЕДЫ ПЕКЕЛНЫ^м МОЦА НЕ ВЧИНИѢ
ТОВѢ НИЧЪ. ДУФАЮЧИ ОУ ГѢ БСѢ. ТО ВІДИШЪ ІАКО СГО СѢАА
МЛТЪ ОБЕЦУЕѢ ТИ РАТОВАТИ. ВЪ БШНѢКН ФРАСОНЬКО. Н
БОРОНИТИ О ТАКОГО НЕПРІАТЕЛА.

O čo budem prosiť jeho Svätú milosť? O jedno: daj sa do opatery a pod vládu svojmu Stvoriteľovi Pánovi Bohu prostredníctvom svojej viery a poslušnosti. A vtedy pekelné sily nič ti neurobia. Dúfaj v Pána Boha, vidíš, že On sľubuje ťa brániť od všetkých pokúšení a chrániť pred nepriateľom.

Sám pôst spočíva v zrieknutí sa jedla, pitia a pohlavného styku v rámci jedného alebo viacerých dní. Z dôvodov askézy, prosieb, smútku a očisťovania má pôst dôležitú funkciu. Pocit hladu a smädu je vyjadrením životnej potreby, uvedomelé zrieknutie sa telesných potrieb pozdvihuje duchovný život na vyššiu úroveň. Hlad a smäd je pozitívna skutočnosť len vtedy, keď človek pristupuje k postu s cieľom otvoriť svoje srdce Bohu, iný hlad sa pokladá za zlo, a už od čias Starého zákona existuje prikázanie nakrmiť a napojiť hladných a smädných.⁷ Aj Ježiš hovorí, že hladní a smädni budú nasýtení (Lk 6,21).

НАПАБАМО. НАКРЪМАМО СРЦА СВОЮ, ЧТМ ПОКАРМО^м. ПОСТО^м
И МЛТВОЮ. А СЛЫШНШЪ ІАКО МОВНТЬ СНХ ВЖІЙ. Н СЕСЬ РѢ НЕ
МОЖЕѢ ОУЛѢЧОНЪ БЫТИ НИЧН^м ІННШН^м СДНО МЛТВОЮ Н ПОСТО^м.

Napájajme a nakrmime svoje srdcia čistým pokrmom, ktorým je pôst a modlitba. A počuješ, čo hovorí Syn Boží: tento rod ničím nemôže byť vyliečený, len pôstom a modlitbou.

⁷ LEON-DUFOUR, X. et al. (ed.): *Slovník biblickej teológie*. Paris: Les éditions du Cerf, 1969. Transl. Ján Dieška SJ, Emil Krapka SJ, Alojz Litva SJ, Vojtech Mikula SJ. Zahreb : Kršćanska sadašnjost, 1990, s. 287-290.

Dôvody a príčiny pre pôst môžu byť rozličné, no tým hlavným je vždy postoj poníženosti a odhodlanie prijať Božie konanie, a tak sa postaviť do Božej blízkosti.

ПОСТАРАНМОСА ПОСТОМЪ И МЛЧВОУ. ГОРОГІИ ГНѢ ВЪЩА НѢНАГО
УБЛАГАТИ. ЧЕМ МЛЧВА И ПОСТЪ. ЛѢПШЕ ВѢТРА КРЫЛА ИМАЕѢ.

Posnažme sa postom a modlitbou prisny hnev Boha nebeského Otca utíšiť. Ved' modlitba a pôst majú krídla lepšie ako vietor.

Pôst vyžadovala aj židovská tradícia, z Písma poznáme štyridsaťdňový pôst Mojžiša (Ex 34,28) a Eliáša (1 Kr 19,8). Poslúžil ako vzor aj pre štyridsaťdňový pôst Ježiša na púšti (Lk 4,1-2), ktorý svoje mesiášske poslanie začal z odovzdania sa do rúk Boha Otca. Príklad Ježišovho pôstu je vzorom pre všetkých kresťanov.

ВИНЕНЬ СЪ В НѢ СѢДЮ В ПОКОИ БЫТИ. ЛЮБѢМ ТО ДНЪ ПОСТНЬ
ХІ. ВЪСТАИѢ СВОИ ИЗ МРТВЫ.

А НАМ НЕ ХОЧЕѢСА ИТИ НА ПУЩУ ПОСТИТИСА. ИНО ВАРЪИМО СА
ТОГО ВШИѢКОГѢ. ШТОКОЛЕѢ ТА КО ЗЛОМО ПРИВОДИѢ.

АЛЕ ПОТРЕБА ПОСТИТИ. А СЛЫШИѢ И ХІ НЕ ТЯЗКО ШШЕ НА ПУЩУ.
АЛЕ ТЫ И ПОСТИ. НЕ ДЛА ТОГѢ КРѢТИ И ПОСТИ, АБЫ ЕМЪ
ПОТРЕБА. АЛЕ АБЫ НАМ ПРИКЛА ШСТАВИЛЪ. АБЫ ЕСМО ТЫ СПРАНА
СЛѢДОВАЛИ.

Kresťan je povinný v svätú nedeľu nerobiť, lebo v tento deň sa postil sám Kristus svojim vzkriesením z mŕtvych.

Hoci sa nechodíme postiť na púšť, varujme sa všetkého, čo vedie k zlému.

Je potrebné sa postiť, ved' Kristus nielen odišiel na púšť, ale aj sa postil. Krstil sa a postil sa nie preto, že to potreboval pre seba, ale preto, aby nám zanechal príklad pre jeho nasledovanie.

Post je tiež zbraňou proti pokušeniu. Sväté Písmo rozlišuje pojem skúška a pokušenie: Boh skúša, aby odhalil hĺbku viery človeka, človek sa pokúša dokázať, že je ako Boh, ale ten pokus je vždy neúspešný (takým bol napr. osud Adama a Evy), pokúša aj Pokušiteľ. Preto je skúška darom milosti a mieri do života, ale pokušenie vedie k hriechu a je za ním smrť. Pôst sa pokladá za účinný nástroj na prežitie skúšok i pokušení.

А ТО РѢ НЕ МОЖЕѢ НИЧИМ ИЗЫТИ Ш ЧЛКА. СНО ПРѢ МЛЧВУ И
ПѢ. ЛЮБѢМ Ш МОЦЕНЪ С НА Ш ВШИѢКІИ ПРИГѢ. И Ш ВШЕЛАКІИ
ФРАГОНОКОВЪ ВБОРОНИТИ. И ВЪЗВОЛИТИ. СДНО СА ОУМѢИ ДО НЕГѢ
УТѢЧИ. С ПРАВЫМ СРЦЕМ. И И ЛѢПШЕЮ ВѢРОЮ. ТЕДЫ ПРЕЗЪ МЛЧВЫ
НАША И ПѢ. НИГДЫ НАМ ШАТАНЪСКАА МОЦЪ НЕ ЗАЩКОДИѢ: ТО С
ОУ НА КѢПІЕ, СТРЕЛЫ, И МЕЧЪ. МЛЧВА И ПОСТЪ. НА СОПРОТІВНИКА
СВОЕГѢ ДІАВОЛА.

A tento druh nijak nemôže vyjsť z človeka, len pomocou modlitby a pôstu, lebo iba to môže nás zachrániť od všetkých nástrah a pokušení a zachrániť nás. Len treba vedieť, ako ho používať s pravým srdcom a v lepšej viere. Pre náš pôst a modlitby satanská moc nikdy neuškodí. Modlitba a pôst sú pre nás kópiou, šípom a mečom, zbraňou namierenou na nášho nepriateľa diabla.

A keďže pôst, modlitba a almužna sú základnými znakmi pre kresťana počas jeho celého pozemského života, sú rozhodujúcimi aj pre posmrtný osud jeho duše.

справы добрыѣ, тѣды съ тѣмъ нашѣмъ справѣ покажѣтъ намъ дорогѣ. на лѣвѣици, ѡбо на правѣици: то ѣ до пекла, ѡбо до црѣтѣвѣ нѣнаго. а богаѣ стѣва, скарѣбы, ѡ нныѣ маѣтѣности. цо ѣ гобѣ прѣвѣлаѣмо, тыѣмъ вшнѣтѣки тѣтъ зостанѣтъ. тѣзко намъ бѣдѣтъ на свѣдѣоцѣство. нѣ ѣсмо сѣ справѣвалн. ѡ такѣ дѣлѣ гѣ бѣ оужалѣоимо самн себѣ. чѣмъ блѣко ѣ дѣмъ ѣднын, ѡ не далеко ѣ затрѣчѣнѣ тѣла нѣго. цо дѣмъ цо годѣнѣ. тѣ за намн ходѣтѣ. а правѣ можѣ тѣтъ покн маѣмо чѣмъ близнын. н сѣрѣцѣмъ нѣмъ прѣвѣрѣнѣмо сѣ до гѣ бѣ сѣтворѣтелѣ своѣго. цнрѣмъ ѡ правѣмъ сѣрѣцемъ. ѡ справѣдлнвою покѣтѣю. за грѣхн своѣ. а колн шбачнѣ бѣмъ покѣрѣ нашѣ. прѣдлѣжнѣ намъ мѣшѣканѣ нашѣ сѣго свѣтѣлѣ. а по сѣмъ домѣстнѣмъ нѣ црѣтѣвѣ нѣнаго.

Dobré skutky nášho správania sa ukážu nám cestu doľava alebo doprava: do pekla alebo do nebeského kráľovstva. Bohatstvo, majetky a ďalšie dobrá ktoré si privlastňujeme, ostanú tu, len budú svedčiť o tom, ako sme sa správali. Preto sa pre Pána Boha zľutujme sa nad sebou, lebo blízko je súdny deň a nie je ďaleko smrť nášho tela, príde už čoskoro. Pokiaľ však máme priestor, vráťme sa k Pánovi, nášmu Stvoriteľovi so spravodlivým srdcom a pokáním za svoje hriechy. Keď Boh uvidí našu pokoru, predĺži nám život na tomto svete a po ňom nás uvedie do nebeského kráľovstva.

Vznik didaktizujúcich výkladov, zborníkov kázni a ponaučení na texty Svätého Písma odrážajú systém hodnôt kresťanov, ktorí ich používali a pre ktorých boli takéto texty určené. Aj Uglianske poučiteľné evanjelium približuje každodenný život pravoslávnych kresťanov Mukačevskej eparchie v druhej polovici 17. – 18. storočia, ktorí boli skúšaní rozličnými nepriaznivými spoločenskými situáciami.

V štúdií sme sa venovali vybraným prejavom náboženského života, ktoré boli spojené s otázkami vierouky a viery, ktorá sa prejavuje rozličnými prejavmi zbožnosti. Hodnotový systém kresťanského života opísaný v skúmaných pramenných textoch zo 17. – 18. storočia tvoria neoddeliteľnú zložku duchovnej paradigmy veriacich byzantského obradu aj v dnešnej uniatskej cirkvi byzantského obradu. V aktuálnej situácii krízy hodnôt môže aj takéto konzervatívny pohľad na duchovnú tradíciu znamenať možnosť pre progresívne myslenia zachovania tradičných kultúrnych hodnôt spoločnosti.

Štúdia je súčasťou riešenia projektu *Cyrilské písomníctvo na Slovensku do konca 18. storočia* (APVV-14-0029).

Literatúra

- BERGER, R.: *Liturgický slovník*. Verlag Herder Freiburg im Breisgau, 1999. Transl. Václav Konzal, Jaroslav Vokoun, Zdeněk Lochovský. Praha : Vyšehrad, 2008. 588 s.
- LÉON-DUFOUR, X. et al. (ed.): *Slovník biblickej teológie*. Paris: Les éditions du Cerf, 1969. Transl. Ján Dieška SJ, Emil Krapka SJ, Alojz Litva SJ, Vojtech Mikula SJ. Zahreb : Kršćanska sadašnjost, 1990. 1094 s. 287-290.
- ŠAŠERINA, S.: *Dva ugljanske rukopisy poučeni i a exempel zo 17. storočia / Две углянские рукописи поучений и притч XVII века*. Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. VI. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2019. 656 s.
- VAŠÍČKOVÁ, S.: Dva rukopisy z konca 17. storočia z Marmaroša. In *Slavica Slovaca*, 2016, roč. 51, č. 2, s. 155-164.
- ВАШИЧКОВА, С.: Апокрифические мотивы в Углянском учительном евангелии. In *Ludová próza na Slovensku v kontexte dejín slavistiky*. (red.) K. Žeňuchová. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Slovenský komitét slavistov, 2015, s. 165-186.
- ВАШИЧКОВА, С.: Углянские рукописи как источник познания карпатской духовной культуры на рубеже XVII-XVIII вв. In *Ján Stanislav a slovenská slavistika*. (red.) J. Doruľa, P. Žeňuch. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Slovenský komitét slavistov, VEDA, 2016, s. 41-50.
- ВАШИЧКОВА, С.: Реакция на процесс латинизации, отраженная в текстах Углянских рукописей. In *Medzikultúrne vzťahy východnej cirkvi s latinskou v Uhorsku do konca 18. storočia*. (red.) Š. Marínčák, P. Žeňuch. Košice – Bratislava : Centrum spirituality Východ-Západ Michala Lacka v Košiciach – Teologická fakulta Trnavskej univerzity – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2017, s. 153-170.
- ВЕНДИНА, Т. И.: *Средневековый человек в зеркале старославянского языка*. Москва : Индрик, 2002. 336 s.

Traditional Values of the Carpathians and Their Reflection in the Homiletic Tradition of the Mukachevo Diocese in the XVII – XVIII Centuries

The system of Christian moral guidelines is based on the Ten Commandments and is generally unchanged. Closer look at everyday life aspects and immediate problems of Christians of Subcarpathian origin will help the study of the homiletic creativity of the Mukachevo diocese. During Sundays and festive sermons priest draws attention of audience to events and incidents that are relevant to community, gives them an assessment and offers parishioners an example to follow. Homilia collections are practically the only reliable historical material documenting attitude of ordinary people to certain social events on a personal and national scale.

The material for this study was the Uglyansky teaching gospel, a Cyrillic handwritten monument of writing, originated and used in the territory of the former Mukachevo diocese. In this article, we look at the value system associated with the temple and the church. It is primarily about the following district: faith, the community of believers (church, ecclesia), the spirit and filling the person with the Holy Spirit, especially in context with participation in communal prayer in the temple, prayer, fasting, eschatology and the coming of Christ as embodied Divine love.

Mgr. Svetlana Šašerina, PhD.
Slavistický ústav Jána Stanislava
Slovenskej akadémie vied
Dúbravská cesta 9
841 04 Bratislava
svetlana.saserina@savba.sk